

Сухонос В. В. Функціональна характеристика держави постіндустріального типу / В. В. Сухонос // Нові вектори розвитку демократії та інститутів держави і права: Збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції (10 грудня 2015 року). – К. : Центр учбової літератури, 2015. – С. 31-35.

СУХОНОС ВОЛОДИМИР ВІКТОРОВИЧ

д.ю.н., професор, професор кафедри державно-правових дисциплін Української академії банківської справи (м.Суми)

ФУНКЦІОНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕРЖАВИ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО ТИПУ

Інститут глави держави є одним з найпоширеніших державних інститутів у світі і в більшості країн він зазнає впливу різноманітних інститутів громадянського суспільства. Іноді такий вплив є істотним, іноді – обмеженим, іноді – взагалі нікчемним. Крім того, потужний вплив на реалізацію главою держави його повноважень здійснює існуюча в державі система правління.

Проблеми типології держави традиційно досліджуються теорією держави і права. При цьому, аж до цього часу традиційно виділяються два підходи: формаційний та цивілізаційний. В рамках першого підходу відбувається ототожнення генези та типології держави. Другий підхід ототожнює державу і цивілізацію. При цьому, формування цивілізаційної теорії відбувалося в рамках двох напрямків західної суспільно-політичної думки, які розвивалися паралельно один до одного. Перший напрямок був покликаний виявити ті закономірності індустріального розвитку, які практично повністю перетворили обличчя Західної Європи і дозволили їй істотно впливати на долю багатьох народів земної кулі. Як писав з цього приводу Ф. Енгельс: «З трьох головних епох – дикунства, варварства, цивілізації...» [11, с. 20]. Фактично тим самим основоположник «наукового комунізму» ототожнює цивілізацію із прогресом. Природно, що до визначальних засад перш за все виступало матеріальне виробництво, економіка, спосіб господарювання та відносин, які ним породжувались. В основу цього напрямку були покладені праці Дж. Віко з його епохами богів, героїв та людей [2], Г. Спенсера з його войовничим та промисловим

типами суспільства [5], А. Сен-Симона з його феодально-теологічною, легістсько-метафізичною та промислово-науковою системами [4], Б. Белла з його доіндустріальним, індустріальним та постіндустріальним суспільством [1] та ін.

При цьому прихильники цивілізаційного підходу до типології держави, які ототожнюють цивілізацію із прогресом, фактично виділяють три глобальні типи держави: тип (чи типи) держави минулого, сучасний тип держави, який ще не відповідає ідеалу і тип держави, який буде в майбутньому відповідати ідеалу. Так, в рамках прогресивно-цивілізаційного підходу у XIX ст. філософи наголошували на індустріальному типі держави, а зараз на постіндустріальному типі [8, с. 20].

Цілі постіндустріальної держави пов'язані з формуванням гуманістичної цивілізації творчих особистостей. Задля цього вона повинна виконати низку завдань конструктивного плану, хоча й деструктивні завдання не є виключеними (наприклад, завдання, що спрямовані на обмеження права на інформацію з метою захисту приватного життя). Для вирішення цих завдань держава постіндустріального типу наділяється відповідними функціями, які, як відомо, будуть формуватися під впливом двох чинників: глобалізації та постіндустріальної революції. В умовах глобалізації відбувається істотне звуження державного суверенітету. Проте це не означає, що держава зникає взагалі, як цього бояться антиглобалісти. Звісно, в умовах глобалізації держава втратить численні важелі впливу на громадянське суспільство. Водночас, низка функцій залишиться.

Так, на нашу думку, держава залишить у собі функцію забезпечення національної безпеки, яка всередині країни втілюється в правоохоронній функції, а за межами – у функції оборони та дипломатії.

Не менш важливою функцією може стати функція організації робіт та надання послуг. Як відомо, перша з них була тим чинником, яка фактично й привела до утворення держави [10, с.179-180]. На сьогодні, звісно, вона повинна бути модернізована: організація робіт трансформується в організацію реалізації національних та державних проектів, коли держава виступає лише координатором та фінансистом роботи, яку здійснюють численні підприємства та корпорації. У якості прикладу можна згадати процеси розвитку нанотехнологій в США [3, с.254-255]. Коли ж робота завершена, її результати оприлюднюються і настає черга громадянського суспільства, інститути якого (підприємства, корпорації, стартапи

тощо) займаються подальшим удосконаленням означених результатів. Тим самим відбувається поєднання елементів державного координування та ринкової економіки. Як уявляється така діяльність держави буде більш ефективна, ніж сучасне бюрократичне управління.

І, нарешті, повинна залишитися податково-бюджетна функція, яка теж, на нашу думку, повинна бути модернізованою. Як уявляється, податкова система повинна закріплювати принцип одного податку. Згідно нього фізичні та юридичні особи (громадяни держави) платять податки до місцевого бюджету. У свою чергу місцеві бюджети та спільні з іноземцями підприємства сплачують податок до бюджету регіонального. Регіональні бюджети та іноземні підприємства і корпорації, які працюють в державі, сплачують податок до державного бюджету [7, с. 68-69]. Така система дозволить збалансувати бюджетні відносини і спрямувати їх до подальшої децентралізації.

Водночас, повинна бути перебудована й сама бюджетна система. Як уявляється, вона повинна складатися з трьох частин: «бюджету витрат», «бюджету розвитку» та «резервного бюджету». Бюджет витрат спрямований на фінансування державного механізму: зарплатні державним та військовослужбовцям, матеріальне забезпечення діяльності державних підприємств, установ та органів тощо. З «бюджету розвитку» витрати йдуть саме на організацію реалізації національних та державних програм, які згадувалися вище. Щодо «резервного бюджету», то саме звідти кошти йдуть на подолання якихось надзвичайних політичних, економічних або екологічних ситуацій.

Щодо соціальної сфери, то, як уявляється, постіндустріальна держава буде мати істотний вплив на розвиток освітянської та наукової сфери, а також, за певних обставин, сфери соціальної допомоги, яка, скоріше за все, стане більш адресною, ніж загальною. На нашу думку, система соціальної допомоги перейде на більш низький – муніципальний – рівень, адже, у зв'язку з переформатуванням податкової системи, більша частина фінансових засобів буде зосереджена саме на рівні територіальних громад. Щодо освіти та науки, то, можливо, держава, з одного боку, візьме на себе фінансування фундаментальних досліджень та створення певних освітянських стандартів, тоді як прикладна наука та поточна освіта стане об'єктом впливу виключно інститутів громадянського суспільства.

Для реалізації зазначених функцій держава постіндустріального типу створює певний механізм. Його структура буде передбачати існування як державних підприємств, що зайняті на стратегічних напрямках інформаційно-комунікативної та енергетичної промисловості. До державного механізму будуть обов'язково включені державні установи, роль яких суттєво зростатиме, особливо університетів та інститутів як місць основної роботи більшості членів постіндустріального суспільства. В умовах постіндустріальної цивілізації будуть існувати і державні органи, структуру яких зараз досить важко передбачити. Проте, на нашу думку, вони будуть більш дієвими, ніж сучасні бюрократичні контори і, як на нашу думку, їхня діяльність буде більш спрямованою на надання відповідних послуг або координацію діяльності, спрямованої на реалізацію відповідних проектів, а не на безпосереднє поточне управління.

Щодо державних технологій, то бюрократія в постіндустріальній державі суттєво звужується. На її місце приходить адхократія – структура холдингового типу, що координує роботу багатьох тимчасових робочих груп, які виникають і припиняють свою діяльність відповідно до темпів змін в оточуючому організації середовищі [9, с. 453]. Поширюються старі прогресивні та нові державні технології: креативна корпорація та електронне урядування [6, 65–86]. Саме останні та адхократія (домінуючі державні технології) стануть тими технологіями, що ліквідують бюрократизм. Державне планування поступово змінюється на прогнозування, програмування та моделювання розвитку регіонів. У якості прогресивної державної технології слід визнати розумну організацію, що створить передумови для руху постіндустріального типу держави до нового глобального етапу розвитку людства, який прийде на зміну виробляючій макроформації.

Таким чином, аналізуючи функціональну складову держави постіндустріального типу, слід визначити, що процеси глобалізації та постіндустріальної революції ведуть її у напрямку мінімальної держави, що буде здебільшого виступати захисником, координатором та фінансистом як інститутів громадянського суспільства, так і пересічних громадян.

Список використаних джерел:

1. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл; [пер. с англ. под ред. В.Л. Иноземцева]. – М.: Academia, 1999. – 956 с.

2. Вико Дж. Основания новой науки об общей природе наций / Дж. Вико; [пер с ит. А. Губер]. – М.-К.: REFL-book – ИСА, 1994. – 656 с.
3. Калашников М. Цунами 2010-х годов / Максим Калашников. – М.: ФОЛИО, 2008. – 575 с.
4. Сен-Симон. О промышленной системе / Сен-Симон // Сен-Симон. Избранные сочинения: в 2 т. / Сен-Симон; [пер. с франц. Л.С. Цетлина]. – М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1948-1948. – Т. 2. – 1948. – С. 5-101.
5. Спенсер Г. Синтетическая философия (в сокращенном изложении Говарда Коллинза) / Г. Спенсер; [пер с англ. П.В. Мокиевского]. – К.: Ника-Центр, 1997. – 512 с.
6. Сухонос В.В. Глава держави у державному механізмі: конституційно-правовий статус: [монографія] / Володимир Вікторович Сухонос. – Суми: Еллада-S, 2015. – 304 с.
7. Сухонос В.В. Держава: питання теорії (загальний і конституційно-правовий аспекти): [монографія] / В.В. Сухонос. – Суми: Університетська книга, 2015. – 343 с.
8. Сухонос В.В. Прогресивний ідеал як домінуючий критерій типології держави / В.В.Сухонос // The genesis of genius: сборник научных статей и тезисов по итогам Международного научно-практического конгресса экономистов и правоведов (31 января 2014 г.): в 3 т. / Международное научное объединение «Консилиум». – Женева: Научно-периодическое профессиональное издание «The genesis of genius», 2014-2014. – Т. 3: Секции сферы правоведения. – 2014. – С. 18-21.
9. Тоффлер О. Адаптивная корпорация / О. Тоффлер; [пер. с англ.] // Новая постиндустриальная волна на Западе: антология / [ред. В.Л. Иноземцев]. – М.: Academia, 1999. – С. 448-462.
10. Энгельс Ф. Анти-Дюринг. Переворот в науке, произведенный господином Евгением Дюрингом / Ф. Энгельс. – М.: Издательство политической литературы, 1966. – 484 с.
11. Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства в связи с исследованиями Л.Г. Моргана / Ф. Энгельс. – М.: Госполитиздат, 1953. – 192 с.